

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح تشدید مجازات همکاری کنندگان با اقدامات
کشورهای متخاصم علیه امنیت و منافع ملی»

میثم عظیمی^۱، مهدی عبدالملکی^۲

مخصوص صحن علنی

مشخصات طرح

دوره یازدهم - سال سوم

شماره ثبت:

۴۵۸

شماره چاپ:

۵۸۴

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۸۸۰۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۱۲/۱

مقدمه

در نظام حقوقی هر کشوری، جرائم علیه امنیت همچون جاسوسی و جرائم مرتبط با آن جزو اساسی‌ترین و مهم‌ترین جرائم آن کشور محسوب می‌شود که به سبب اهمیت موضوع، ضمن جرم‌انگاری دقیق، از کیفرهایی استفاده می‌شود که از بازدارندگی لازم نیز برخوردار باشد. در کشور ما نیز علی‌رغم پیش‌بینی مقررات کیفری در این خصوص، برخی خلأهای قانونی در این زمینه وجود دارد که اصلاح و پیش‌بینی قوانین بازدارنده در این حوزه لازم و ضروری است. به‌ویژه آنکه توطئه‌ها و سیاست‌های خصمانه علیه کشور ما در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و... در سال‌های اخیر شدت یافته و این امر ضرورت بازنگری قوانین کیفری در این حوزه را نمایان کرده است. تقنین در این عرصه باید از روزآمدی و کارآمدی لازم برخوردار باشد و بتواند رفتارهای نوین علیه منافع و امنیت کشور در عرصه‌های مختلف را دربرگیرد. طرح حاضر با هدف تأمین برخی خلأهای موجود در تاریخ ۱۳۹۹/۹/۸ اعلام وصول شده است. این طرح در حال حاضر در کمیسیون قضایی و حقوقی در دست بررسی است. با عنایت به اینکه در خصوص طرح حاضر هنوز گزارش کمیسیون نهایی نشده است، لذا این طرح به استناد تبصره «۲» ماده (۱۴۱) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس در دستور کار صحن علنی مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است. بر همین اساس گزارش حاضر براساس ارزیابی مفاد این طرح تهیه شده است.

ارزیابی طرح

در این طرح که مشتمل بر هفت ماده است به‌طور کلی می‌توان مشخصه و ویژگی‌های ذیل را برای آن ذکر کرد:

۱. تهیه و تدوین
۲. ناظر علمی

الف) تشدید مجازات جاسوسی و جرائم مرتبط با آن همچون شناسایی، جذب و آموزش افراد جهت جاسوسی در مقایسه با مجازات‌های فعلی که در مواد (۵۰۱) و (۵۱۰) قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مقرر گردیده است. شایان ذکر است در حال حاضر مجازات جرم جاسوسی یک تا ده سال حبس می‌باشد.

ب) معرفی و شناسایی دولت ایالات متحده آمریکا به‌عنوان کشور متخاصم. توضیح آنکه عبارت «کشورهای متخاصم» که در قوانین کیفری به کار رفته است و همکاری با آنها جرم شناخته شده است از این حیث که صرفاً شامل کشورهایی است که وارد جنگ نظامی با ما می‌شوند یا در مواردی که یک کشور اقدامات و فعالیت‌های فراگیری را مستقیماً علیه منافع، استقلال و امنیت کشور در دستور کار خود قرار دهد اگرچه ظاهراً از اقدام‌های نظامی هم استفاده نکرده باشد مشمول عبارت مذکور می‌شوند، دارای ابهام است. از این رو در این طرح سعی شده به‌نوعی با ذکر یک مصداق این ابهام مرتفع شود.

ج) پیش‌بینی برخی جرم‌انگاری‌های جدید، برای مثال در ماده (۲) نقض مصوبات شورای عالی امنیت ملی کشور جرم تلقی شده است همچنین در ماده (۶) اجرای تحریم‌های آمریکا یا کشورهای متخاصم علیه ایران، توسط اشخاص و نهادهای دارای تابعیت ایرانی و یا مستقر در ایران جرم‌انگاری شده است و یا اینکه در ماده (۷) هرگونه تصویربرداری از صحنه جرائم منجر به سلب حیات، حبس ابد یا جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی و یا سوانح و حوادث منجر به فوت یا صدمات بدنی یا اقدام‌های تروریستی و همچنین نشر و باز نشر این موارد جرم تلقی شده است.

د) اعمال و برقراری حمایت‌های حقوقی و قضایی از افرادی که مورد تحریم دولت‌های متخاصم قرار گرفته‌اند پیش‌بینی دیگری است که در طرح پیشنهادی لحاظ شده است.

ملاحظات و ابهام‌های طرح

علی‌رغم نکات مثبتی که در طرح حاضر وجود دارد، ابهام‌ها و اشکال‌هایی نیز وجود دارد که در ادامه به آن می‌پردازیم:

۱. در ماده (۱) طرح، این ابهام جدی وجود دارد که آیا تشدید مجازات جاسوسی و پیش‌بینی مجازات افساد فی‌الارض در مواردی است که جاسوسی برای کشورهای متخاصم صورت گرفته باشد یا سایر موارد جاسوسی را نیز دربرمی‌گیرد. همچنین از لحاظ تنقیحی مناسب است مواد قانون مجازات اسلامی (کتاب تعزیرات)، در این خصوص به‌عنوان قانون مرجع اصلاح و به‌روزرسانی شود.
۲. اگرچه یکی از اهداف عمده طرح حاضر رفع ابهام از عبارت «کشورهای متخاصم» است، ولی از آنجا که در ماده (۱) به‌جای تعریف کشورهای متخاصم، صرفاً به ذکر یک مصداق اشاره نموده است همچنان این ابهام در قلمرو مفهومی این عبارت وجود دارد و ذکر یک مصداق نمی‌تواند رافع ابهام‌ها باشد، لذا لازم است مقنن در این خصوص تعریف صریح و روشنی را ارائه دهد.
۳. به‌نظر می‌رسد در برخی از موارد کیفرهای در نظر گرفته شده برای رفتارها، از تناسب کافی بین جرم و مجازات، برخوردار نیست.
۴. در خصوص ضرورت تشدید مجازات همکاری‌کنندگان با دولت‌های متخاصم باید توجه داشت که در فرایند وضع تحریم، اشخاصی غیرآمریکایی که چه بسا تابعیت ایرانی دارند، ولی مقیم کشورهای دیگر هستند نیز مشغول به ارائه خدمات اطلاعاتی، رسانه‌ای و فکری به وزارت خزانه‌داری آمریکا هستند، لذا شایسته است محملی برای مسئولیت کیفری این افراد نیز فراهم شود. از این رو می‌توان افراد مزبور را مشمول ضمانت اجراهای مندرج در مواد (۶)، (۷) و (۸) قانون «مقابله با نقض حقوق بشر و اقدامات ماجراجویانه و تروریستی

آمریکا در منطقه» قرار داد به‌نحوی که؛ وزارت امور خارجه مکلف باشد با همکاری سایر دستگاه‌های ذی‌ربط نسبت به درج اشخاص فوق‌الذکر در لیست تحریم و به‌روزرسانی ادواری آن اقدام نماید.

۵. با توجه به اینکه درخصوص برخی مواد این طرح درحال حاضر مواد قانونی متناظر و مشابهی وجود دارد لازم است ارتباط این مواد با مواد قانونی مزبور از جهت ناسخ و منسوخ بودن تعیین گردد.

۶. در مواد (۳) و (۴) طرح مشخص نیست آیا تشدید مجازات جرم شناسایی و معرفی افراد برای جاسوسی و یا جرم تخلیه اطلاعاتی در مواردی است که این اقدامات برای کشورهای متخاصم صورت گیرد تا مشمول تشدید مجازات موضوع این مواد قرار گیرد و یا در سایر موارد نیز حکم جاری است.

۷. برخی موضوعاتی که در طرح ذکر شده ارتباط مستقیم و سنخیتی با موضوع اصلی طرح ندارد برای مثال ذکر حمایت قانونی از افراد مورد تحریم و تعقیب در ماده (۵) این طرح، از لحاظ اصول تنقیحی درست نیست.

۸. با عنایت به اینکه در لایحه تعزیرات که ازسوی قوه قضائیه به دولت ارسال گردیده است در فصل مربوط به جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی مواد نسبتاً جامع و مانعی در این خصوص پیش‌بینی شده است لازم است چنانچه این طرح به‌صورت مستقل بخواهد پیگیری شود با بررسی کارشناسی دقیق و بهره‌گیری از لایحه مزبور، مفاد این طرح تقویت و کامل‌تر شود.

پیشنهاد

با توجه به اهمیت موضوع از یکسو و وجود برخی ابهام‌ها و خلأهای قوانین کیفری در حوزه جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی پیشنهاد می‌شود به‌منظور تقویت مفاد طرح حاضر و رفع و اصلاح ابهامات و اشکالاتی که در این گزارش به آن اشاره شد و با هدف بررسی جامع موضوع مد نظر، طرح به کمیسیون مربوطه ارجاع داده شود تا با رعایت ملاحظات و پیشنهادها ذکر شده در این گزارش و با بررسی کارشناسی دقیق‌تر و مد نظر قرار دادن مفاد لایحه تعزیرات درخصوص موضوع، نسبت به تهیه متن منسجم‌تر، جامع‌تر و بازدارنده‌تری اقدام گردد.

شماره ماده	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	ارجاع به کمیسیون
۱				✓
۲				✓
۳				✓
۴				✓
۵				✓
۶				✓
۷				✓

شماره ماده	مصوبه کمیسیون برای رفع ایرادها شورای نگهبان	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	ارجاع به کمیسیون	اظهار نظر کارشناسی	متن اصلاحی
۱	از تاریخ تصویب این قانون، جاسوسی یا همکاری با دول متخاصم از جمله دولت ایالات متحده آمریکا برخلاف امنیت کشور یا منافع ملی، افساد فی الارض محسوب شده و مشمول مجازات مندرج در ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی است. تبصره: همکاری با سازمان‌ها و نهادهای پوششی وابسته به دستگاه‌های اطلاعاتی ایالات متحده آمریکا از مصادیق جرم موضوع این ماده محسوب می‌شود. کمیته‌ای متشکل از معاون وزیر اطلاعات، معاون سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، معاون اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران، نماینده کمیسیون امنیت ملی مجلس به ریاست مسئول اطلاعات ستاد کل نیروهای مسلح، سازمان‌ها و نهادهای موضوع این تبصره را تعیین و اعلام می‌کند. مصوبات این کمیته که با امضای رئیس ستاد کل نیروهای مسلح ابلاغ می‌گردد در کلیه دستگاه‌های اطلاعاتی و محاکم قضایی لازم‌الاجراست و مبنای صدور حکم دادگاه‌ها در این زمینه قرار می‌گیرد.				✓		
۲	هر کس بدون آنکه جاسوسی کند، فرد یا افرادی را شناسایی و به منظور ارتکاب جرم موضوع ماده قبل، معرفی کند یا خود در جذب یا آموزش آنها برای ارتکاب جرم مزبور، دخیل باشد به حبس تعزیری درجه چهار محکوم می‌شود.				✓		
۳	چنانچه مأمورین دولتی که مسئول امور حفاظتی و اطلاعاتی طبقه‌بندی شده می‌باشند و به آنها آموزش لازم داده شده است در اثر بی‌مبالاتی و عدم رعایت اصول حفاظتی تخلیه اطلاعاتی شوند و جرم موضوع ماده (۱) واقع شود به حبس درجه چهار محکوم می‌شوند.				✓		
۴	نقض مصوبات شورای عالی امنیت ملی که به تأیید مقام معظم رهبری رسیده و دستوراتی که ذیل مصوبات توسط ایشان ذکر شده است جرم محسوب شده و مرتکب به یکی از مجازات‌های حبس یا محرومیت از حقوق اجتماعی درجه پنج یا شش محکوم می‌شود.				✓		

شماره ماده	مصوبه کمیسیون برای رفع ایرادها شورای نگهبان	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	ارجاع به کمیسیون	اظهار نظر کارشناسی	متن اصلاحی
۵	<p>کلیه اشخاص ایرانی که رسماً توسط دولت‌های متخاصم به‌ویژه آمریکا در فهرست تحریم قرار گرفته‌اند مشمول «قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران» و اصلاحات بعدی آن قرار می‌گیرند. تبصره «۱»- در صورتی که افراد تحریم شده مذکور، تحت تعقیب قضایی، امنیتی یا سیاسی دولت آمریکا یا سایر دولت‌های متخاصم قرار گرفته باشند از حداکثر سقف حمایت‌های مطرح در قانون فوق‌الذکر بهره‌مند شده و اقدامات قضایی و حقوقی لازم در حمایت از آنها انجام می‌شود.</p> <p>تبصره «۲»- احراز مصادیق مشمولان این قانون براساس آیین‌نامه‌ای است که توسط کمیته‌ای متشکل از بنیاد شهید و امور ایثارگران، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح به نمایندگی از ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات، ظرف سه ماه از تصویب این قانون تهیه می‌شود.</p>				✓		
۶	<p>هریک از نهادها یا اشخاص حقوقی دارای تابعیت ایران یا مستقر در ایران که تحریم‌های آمریکا یا سایر دولت‌های متخاصم علیه اشخاص ایرانی را اجرا کنند مشمول یکی از مجازات‌های درجه چهار ماده (۱۹) و ماده (۲۰) قانون مجازات اسلامی خواهند بود.</p>				✓		
۷	<p>هرگونه فیلمبرداری یا تصویربرداری از صحنه جرائم منجر به سلب حیات، حبس ابد یا جرائم موجب مجازات قطع عضو یا جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی و یا سوانح و حوادث منجر به فوت یا صدمات بدنی یا اقدامات تروریستی، جز در موارد مقرر قانونی از جمله ماده (۱۳۱) قانون آیین دادرسی کیفری، جرم محسوب و مرتکب به مجازات حبس تعزیری درجه پنج محکوم می‌شود. همچنین انتشار یا باز نشر فیلم یا تصاویر ضبط شده فوق‌الذکر که به‌نحو غیرمجاز تهیه شده و یا به‌صورت قانونی توسط دوربین‌های مدار بسته گرفته شده و یا به هر نحو به‌صورت قانونی تهیه شده باشد مشمول مجازات مذکور خواهد بود. در صورت ارسال فیلم یا تصاویر فوق به شبکه‌های معاند یا بیگانه مرتکب به حداکثر مجازات مذکور محکوم می‌شود.</p> <p>تبصره - انتشار فیلم یا تصاویر موضوع این ماده که به هر نحو خواه به‌صورت مجاز یا غیرمجاز تهیه شده باشد در صورتی که به‌عللی از قبیل خدشه‌دار شدن وجدان جمعی و یا حفظ نظم عمومی جامعه، ضرورت یابد، به درخواست دادستان کل کشور و موافقت رئیس قوه قضائیه امکانپذیر است.</p>				✓		